

Universiteit Utrecht

Alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik onder adolescenten; moderatie van steun en monitoring

J.G.C. de Bles, 3177173

Masterthesis Jeugdstudies

Begeleider: Prof. dr. W.A.M. Vollebergh

Tweede beoordelaar: Dr. V.P.J. Duindam

Universiteit Utrecht

Juni 2011

Alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik onder adolescenten; moderatie van steun en monitoring

J.G.C. de Bles, 3177173

Universiteit Utrecht

Juni 2011

Abstract

In deze studie wordt gekeken naar de negatieve relatie tussen restrictieve alcoholspecifieke opvoeding (strengere regels en hoge kwaliteit van communicatie over alcohol tussen ouders en kinderen) en alcoholgebruik van adolescenten. Tevens wordt bekeken of deze relatie wordt versterkt door steun en monitoring van ouders. Er is gebruik gemaakt van de HBSC-dataset uit 2009 en van de gekoppelde gegevens van ouders en kinderen tussen de 11 en 16 jaar oud (n=2946). Significante negatieve hoofdeffecten op alcoholgebruik van adolescenten zijn gevonden voor strenge regels van ouders over alcohol, kwalitatief goede communicatie over alcohol, mate van steun en monitoring. Interactie-effecten zijn gevonden voor mate van steun op het verband tussen regels en alcoholgebruik en voor monitoring op het verband tussen communicatie en alcoholgebruik. Deze interactie-effecten volgen niet de verwachte richting want juist de risicofactoren lijken elkaar te versterken. Wanneer kinderen een lage mate van steun ervaren scoren ze extra hoog op alcoholgebruik wanneer daarbij weinig alcoholspecifieke regels worden gesteld. Wanneer kinderen een lage mate van monitoring ervaren scoren ze extra hoog op alcoholgebruik wanneer daarbij kwalitatief minder goed wordt gecommuniceerd over alcohol. Het is belangrijk dat ouders weten wat hun invloed is en dat ze de noodzaak inzien van het stellen van regels en het goed communiceren over alcoholgebruik. Ook het geven van voldoende steun en monitoring is daarbij van belang.

Inleiding en onderzoeksvraagstelling

Dit onderzoek gaat over alcoholspecifieke opvoeding binnen het gezin en het effect daarvan op alcoholgebruik onder adolescenten. Alcoholspecifieke opvoeding is opvoeding die direct gericht is op het omgaan van alcohol bij adolescenten (Van der Vorst, Engels & Meeus, 2005). Het is belangrijk te weten welke opvoedingsfactoren van invloed zijn op het alcoholgebruik van adolescenten. Wanneer kinderen namelijk vroeg beginnen met alcohol drinken kan dit later leiden tot problemen met alcoholgebruik (Koning, Engels, Verdurmen & Vollebergh, 2010). Ook voor het adolescentie (groeien) brein kan alcohol serieuze schade aanrichten, vooral als het om het geheugen gaat. Het is dus belangrijk dat kinderen óf helemaal niet gaan drinken, óf met mate (Spijkerman, van den Eijnden & Huiberts, 2008).

Wanneer we weten welke opvoedingsfactoren adolescenten beïnvloeden als het gaat om alcoholgebruik, kan het alcoholgebruik onder adolescenten worden beperkt en het beginnen met drinken worden uitgesteld. Er is veel onderzoek gedaan naar alcoholspecifieke opvoeding van ouders en het effect daarvan op alcoholgebruik onder adolescenten. Over het algemeen wordt het nut van alcoholspecifieke opvoeding aangetoond. Het gebruik van strenge regels en goede communicatie over alcohol zijn de belangrijkste instrumenten van alcoholspecifieke opvoeding. De mate van steun en monitoring binnen een gezin kunnen echter ook een belangrijk rol spelen wanneer het gaat om het alcoholgebruik van kinderen. Voldoende steun van ouders kan zorgen voor voldoende zelfvertrouwen en veerkracht bij hun kinderen om om te gaan met invloeden van peers (Barnes & Farrel, 1992). Via monitoring kunnen ouders gedragingen van hun kinderen buitenshuis controleren en waar nodig bijsturen (Dishion & McMahon, 1998). Het doel van deze studie is te onderzoeken in hoeverre alcoholspecifieke opvoeding is gerelateerd aan alcoholgebruik van adolescenten, en of deze relatie wordt beïnvloed door de mate van steun en monitoring binnen het gezin.

Alcoholspecifieke opvoeding

Er zijn een aantal alcoholspecifieke strategieën die ouders kunnen toepassen. Ze kunnen bijvoorbeeld afkeuring laten zien van alcoholgebruik bij hun kinderen, hun kinderen aanmoedigen niet te gaan drinken en regels stellen over alcoholgebruik. De meest directe manier om dit te doen is via verbale communicatie, ook wel alcoholspecifieke communicatie genoemd (Ennet, Bauman & Foshee, 2001; Miller-Day, 2008). Er zijn echter inconsistente resultaten geboekt in onderzoeken wanneer het gaat om alcoholspecifieke communicatie en

alcoholgebruik. Zo hebben enkele cross-sectionele studies een positieve relatie gevonden tussen de frequentie van alcoholspecifieke communicatie en alcoholgebruik (Spijkerman et al., 2008; van der Vorst et al., 2005; Van der Vorst, Burk & Engels, 2010; Ennet et al., 2001, Ryan, Jorm & Lubman, 2010). Dit kan indiceren dat frequent praten over alcohol juist leidt tot meer alcoholgebruik onder adolescenten. Het kan zo zijn dat de gesprekken niet constructief zijn verlopen of dat het praten over alcohol bij jongeren juist nieuwsgierigheid wekt en een verboden fruit effect tot gevolg heeft. De kwaliteit van de communicatie is belangrijker dan de frequentie van de communicatie (Spijkerman et al., 2008). De kwaliteit van communicatie kan zorgen voor een open sfeer, waarin de mogelijkheid bestaat tot het delen van gevoelens, het aansnijden van moeilijke onderwerpen en het vragen van hulp (Riesch, Anderson, & Krueger, 2006). Dit wordt ook wel gezien als een effectieve manier van communiceren binnen een gezin. Kwalitatief goed communiceren over alcohol vergroot de mogelijkheid dat ouders hun kinderen kunnen beschermen tegen betrokkenheid met alcohol en zo kan de alcoholconsumptie verminderen (Rueter, Conger & Ramisetty-Mikler, 1999; Spijkerman et al., 2008). Het voeren van kwalitatief goede gesprekken over alcoholgebruik tussen ouders en kinderen kan een preventieve werking hebben voor hevig drinken van alcohol bij adolescenten (Spijkerman et al., 2008). Mogelijk hebben kinderen na goede kwalitatieve gesprekken over alcohol meer kennis over de negatieve effecten van alcoholgebruik en zullen vaker besluiten niet of minder te drinken.

Het handhaven van strenge regels over alcoholgebruik houdt ook negatief verband met (hevig) alcoholgebruik onder adolescenten (Spijkerman et al., 2008, Ryan et al., 2010). Studies over strenge regels en alcoholgebruik lieten zien dat alcoholspecifieke regels effectiever zijn als het gaat om het preventief voorkomen van beginnen met drinken, en minder effectief zijn in het verminderen van drinken in de midden en late adolescentie (Van der Vorst, Engels, Meeus & Dekovic, 2006; 2007). De invloed van ouders neemt mogelijk sterk af wanneer adolescenten ouder worden (Van der Vorst et al., 2006).

In dit onderzoek wordt door bovenstaande theorieën verwacht dat er een negatieve relatie is tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik van adolescenten. Ouders kunnen hun afkeuring laten zien van alcoholgebruik bij hun kinderen, hun kinderen aanmoedigen niet te gaan drinken en regels stellen om zo het alcoholgebruik te reduceren. Ook door een goede kwaliteit van communicatie over alcoholgebruik kunnen ouders hun kinderen beïnvloeden als het gaat om alcoholgebruik (Ennet et al., 2001; Miller-Day, 2008).

Wanneer ouders regels stellen over alcoholgebruik kan dit het alcoholgebruik bij hun kinderen ook terugdringen (Spijkerman et al., 2008, Van der Vorst et al., 2006, 2007).

Steun

Tevens lijkt ouderlijke steun een preventief effect te hebben op het alcoholgebruik van kinderen (Barnes & Farrel, 1992; Van der Vorst et al., 2005, Ryan et al., 2010). Kinderen zouden minder drinken wanneer zij zich gewaardeerd, geaccepteerd en geliefd voelen. Warme en ondersteunende relaties met ouders worden gezien als essentieel voor een positieve ontwikkeling van het kind. Kinderen vertonen dan meer positief en prosociaal gedrag (Kochanska, 1995). Ouderlijke steun kan dienen als een beschermende factor voor risicogedrag waaronder overmatig alcoholgebruik. Zo werd gevonden in een longitudinale studie dat adolescenten die vrienden hadden die alcohol dronken, maar veel steun ervoeren van hun ouders minder alcohol nuttigden in vergelijking met adolescenten die minder steun van hun ouders ervoeren (Marshall & Chassin, 2000). Bevindingen van Urberg, Goldstein en Toro (2005) zijn dat positieve en ondersteunende ouder-kind relaties een positief effect hebben op de ontwikkeling van de kinderen, zelfs wanneer de ouders hevig drinken. Daarnaast is in een recente review naar voren gekomen dat de effectiviteit van interventieprogramma's bij jongeren sterk bepaald wordt door steun en betrokkenheid van de ouders (Petrie, Bunn & Byrne, 2007). De interventieprogramma's die bestudeerd werden in het onderzoek richtten zich voornamelijk op verbetering van de communicatie tussen ouders en kinderen en het leren van stellen van grenzen en regels aan kinderen betreffende alcohol-, tabak- en drugsgebruik. De interventieprogramma's waarbij ouders actief betrokken waren en hun kinderen steunden lieten meer positieve uitkomsten zien, namelijk een vermindering van (hevig) alcohol-, tabak- en drugsgebruik van hun kinderen. De interventies waarbij geen ondersteunende rol van ouders werd gevraagd, werden het minst effectief bevonden. Door deze empirische bevinding rees de vraag of alcoholspecifieke communicatie en het voeren van strenge regels over alcoholgebruik mogelijk meer effect hebben op het alcoholgebruik bij kinderen in een gezin waarbij veel steun wordt gegeven door ouders dan binnen een gezin waarbij weinig steun wordt gegeven. In dit onderzoek wordt verwacht dat mate van steun een moderator is voor de relatie tussen alcoholspecifieke opvoeding onder adolescenten. Tevens wordt verwacht dat de mate van steun de negatieve relatie tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik onder adolescenten versterkt. Dit houdt bijvoorbeeld in dat alcoholspecifieke opvoeding leidt tot minder alcoholgebruik wanneer de mate van steun hoger

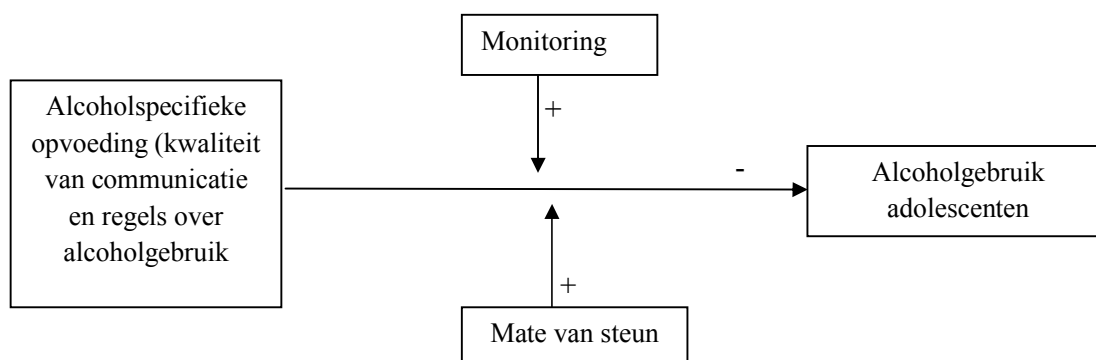
is.

Monitoring

Tevens is de kennis die ouders hebben van hun kinderen en hun activiteiten van invloed op het alcoholgebruik van adolescenten. Voor het vergaren van deze kennis is monitoring een belangrijk instrument. Monitoring houdt in dat ouders actief proberen te achterhalen waar hun kinderen zich bevinden en wat ze aan het doen zijn (Stattin & Kerr, 2000). Door bijvoorbeeld te vragen waar hun kinderen 's avonds heengaan of geweest zijn, kunnen ouders direct te weten komen wat hun kinderen doen. Dat ouders kennis hebben over gedragingen van hun kinderen hoeft niet direct te betekenen dat hun kinderen geen ongewenst gedrag meer zullen vertonen, maar het kan wel dienen als buffer tegen gedrag dat mogelijk escaleert in antisociale niveaus (Dishion & McMahon, 1998). De meeste studies tonen dan ook een negatieve correlatie aan tussen ouderlijke monitoring en problematisch gedrag van het kind (Dishion & McMahon, 1998; Stattin & Kerr, 2000; Ryan, Jorm & Lubman, 2010). Adolescenten kunnen namelijk hun gedrag aanpassen als respons op de ouderlijke acties na de monitoring (Dishion & McMahon, 1998). Ouders kunnen hun kinderen aanspreken op hun keuzes en deze sturen om ze aan te laten sluiten bij hun persoonlijke waarden en normen (Newman, Harrison, Dashiff & Davies, 2008). Indirect kunnen ouders op deze manier voorkomen dat adolescenten in contact komen met alcohol of vrienden die veel alcohol gebruiken (Barnes & Farrel, 1992). Deze bevindingen worden ondersteund door onderzoek waaruit is gebleken dat een lage mate van monitoring gerelateerd is aan een hoge mate van alcoholgebruik bij adolescenten (Newman et al., 2008; Barnes & Farrel, 1992).

Door bovenstaande literatuurbevindingen rees de vraag of alcoholspecifieke communicatie en regels mogelijk meer effect hebben op het alcoholgebruik van jongeren in een gezin waarbij veel monitoring is dan binnen een gezin waar weinig monitoring voorkomt. Wanneer er bij een hoge mate van monitoring ook goed wordt gecommuniceerd over alcoholgebruik en er strenge regels worden gesteld kunnen deze factoren elkaar mogelijk versterken. Kinderen weten wat de consequenties kunnen zijn van alcoholgebruik en hebben mogelijk meer kennis over de gevolgen van alcoholgebruik en zullen zo vaker besluiten om geen (of minder) alcohol te drinken. Daarbij worden ze ook door hun ouders 'in de gaten gehouden', wat de kans op meer alcoholgebruik nog sterker kan verkleinen. Verwacht wordt dat ouderlijke monitoring een moderator is op de relatie tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik van adolescenten. Tevens wordt verwacht dat de mate van monitoring de negatieve relatie tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik van adolescenten

versterkt. Dat houdt in dat alcoholspecifieke opvoeding leidt tot minder alcoholgebruik wanneer de mate van monitoring hoger is.

Figuur 1. *Model alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik met mate van steun en monitoring als moderatoren*

Methoden

Design

Dit onderzoek maakt gebruik van de data van het onderzoek: Gezondheidsgedrag van Scholieren (Health Behaviour in Schoolaged Children, HBSC), dat plaats vindt in meer dan 40 landen onder auspiciën van de World Health Organization. Dit onderzoek vond plaats in 2009. In het HBSC-onderzoek wordt gebruik gemaakt van een aselechte, gestratificeerde clustersteekproef van scholen in het voorgezet onderwijs. Alle reguliere scholen met de volgende schoolniveaus kwamen in aanmerking: VMBO, HAVO en VWO. De helft van de scholen was bereid tot deelname (48%). Als voornaamste reden om niet deel te nemen noemden scholen dat ze al meededen aan ander onderzoek (36%) of al vaak daarvoor benaderd waren (41%).

Uit elk leerjaar is per deelnemende school aselekt een klas (vijfde en zesde klassen uitgezonderd) als cluster getrokken. Er werden 5734 leerlingen geïncludeerd. Na verwijdering van onvoldoende ingevulde vragenlijsten en van vragenlijsten die ingevuld waren door leerlingen ouder dan 16 jaar (vanwege dublures vormden zij een niet representatieve groep, omdat ze ouder zijn dan andere kinderen in dezelfde klas) bleven er 5642 leerlingen over. Deze vormden een representatieve steekproef van 11-16- jarigen. Binnen deze data was er een gelijke verdeling van sekse onder de kinderen (52% meisjes). De gemiddelde leeftijd was 13.6

jaar en was gelijk voor jongens en meisjes. Ook aan ouders werd gevraagd vragenlijsten in te vullen. Van de 5734 vragenlijsten voor ouders die via leerlingen werden uitgereikt kwamen er 3034 ingevuld terug (53%). Elf hiervan waren niet bruikbaar om verschillende redenen. 500 vaders namen deel (17.2%) en een grote meerderheid van 2453 (82.8%) moeders. De steekproef bestaat voor 51% uit ouders van jongens. Via respondentennummer, postcode, geboortemaand- en jaar en sekse van het kind werden vragenlijsten van ouders gekoppeld aan die van hun kind. Op basis hiervan ontstonden in totaal 2946 ouder-kindkoppels in de dataset.

Procedure

Voorafgaand aan het onderzoek kregen leerlingen een brief mee voor hun ouders met informatie over het doel van het HBSC-onderzoek. Bij bezwaar aan deelname konden ouders dat kenbaar maken aan de leerkracht of onderzoeksassistente. De leerlingen vulden de vragenlijst klassikaal in onder begeleiding van een getrainde onderzoeksassistente van het Trimbos Instituut. Hierna kregen zij een aparte ouder-vragenlijst mee, welke de ouders na invullen kosteloos konden terugsturen naar het Trimbos Instituut.

Meetinstrumenten

Alcoholspecifieke opvoeding wordt in de HBSC gemeten door de kwaliteit van communicatie over alcohol tussen ouder en kind en de mate van het stellen van regels over alcohol (Van Dorsselaer, De Looze, Vermeulen-Smit, De Roos, Verdurmen, Ter Bogt & Vollebergh, 2010). De deelconcepten van alcoholspecifieke opvoeding werden onderzocht bij de ouders. Ouders zijn drie vragen gesteld over hoe makkelijk zij met hun kind kunnen praten over alcohol: ‘mijn kind en ik kunnen makkelijk praten over onze opvattingen over alcohol drinken’, ‘als mijn kind en ik praten over alcohol drinken dan voelt hij/zij zich begrepen’, ‘mijn kind en ik hebben dezelfde opvattingen over alcohol drinken’. Vervolgens zijn deze drie vragen samengevoegd in de schaal ‘kwaliteit van communicatie’, die loopt van 1 (helemaal niet) tot 5 (heel erg). Deze schaal heeft een goede interne consistentie met een Cronbach’s alpha van .86.

Ook is aan de ouders is gevraagd in hoeverre hun kind in bepaalde situaties alcohol zou mogen drinken. Ze kregen de volgende zeven vragen: ‘thuis een glas alcohol in bijzijn van de ouders’, ‘meerdere glazen in bijzijn van ouders’, ‘op een feestje met vrienden’, ‘in het weekend’, ‘door de week’, ‘voor het 16^e jaar’ en ‘voor het 18^e jaar’. De antwoordcategorieën van deze vraag werden omgepoold zodat een hoge score een hoge mate van regels inhield. De

zeven vragen werden samengevoegd in de schaal 'regels', die loopt van 1 (zeker wel) tot 5 (zeker niet). Deze schaal heeft een goede interne consistentie met een Cronbach's alpha van .85.

Mate van steun werd gemeten aan de hand van zes stellingen over de mate van steun die kinderen van hun ouders krijgen. Deze stellingen werden gemeten bij de kinderen. De eerste drie zijn positief en de laatste drie negatief geformuleerd: 'mijn ouders laten merken dat zij mij bewonderen', 'mijn ouders steunen mij bij wat ik doe', 'mijn ouders laten merken dat ze van mij houden', 'in de ogen van mijn ouders kan ik niets goed doen', 'mijn ouders maken mij vaak belachelijk', en 'mijn ouders behandelen mij ruw en/of agressief'. De kinderen moesten aangeven in hoeverre deze stellingen klopten op een schaal van vijf antwoordmogelijkheden, uiteenlopend van 1 (klopt helemaal niet) tot 5 (klopt helemaal). Deze stellingen zijn samengevoegd in de schaal 'steun door ouders'. De negatieve items zijn omgecodeerd, zodat een hoge score op die items ook voor veel ondersteuning en weinig afwijzing staat. De schaal loopt op van 1 (helemaal geen steun) tot 5 (heel veel steun van ouders). Deze schaal heeft een redelijk goede interne consistentie met een Cronbach's alpha van .78.

Monitoring werd gemeten door middel van drie verschillende items, gevraagd aan de kinderen: 'voordat je weggaat van huis, willen je ouders dan weten met wie of waar je bent?', 'heb je toestemming nodig van je ouders om een avond weg te zijn?' en 'als je 's avonds weggaat, willen je ouders dan daarna weten met wie of waar je bent geweest?'. Antwoorden konden gegeven worden op een schaal met vijf antwoordmogelijkheden, uiteenlopend van 1 (nooit) tot 5 (altijd). Samen vormen deze stellingen de schaal 'monitoring'. Deze schaal heeft een redelijke interne consistentie met een Cronbach's alpha van .72.

Alcoholgebruik van adolescenten werd gemeten door een combinatie van de twee items: 'op hoeveel van de drie weekend-dagen drink je meestal alcohol?' en 'als je op een weekend-dag drinkt, hoeveel alcohol (glazen, flesjes of blikjes) drink je dan meestal op zo'n dag?'. Het alcoholgebruik in het weekend wordt bestudeerd, omdat er in deze leeftijdsgroep niet tot nauwelijks sprake is van alcoholgebruik doordeweeks. De eerste vraag kon worden beantwoord met 'ik drink (meestal) niet in het weekend', '1 dag', '2 dagen' of '3 dagen'. Bij de tweede vraag konden de respondenten antwoorden geven in 11 categorieën uiteenlopend van 'ik drink (meestal) niet op weekenddagen' tot '20 of meer glazen per dag'. Antwoorden op beide items werden met elkaar vermenigvuldigd, waarmee het alcoholgebruik van de

adolescent zichtbaar werd gemaakt. Deze variabele is reeds in de dataset aanwezig onder *Quantity Frequency weekenddagen*.

Missende waarden zijn behandeld met een missing value analysis. Op deze manier werden missende antwoorden opgevuld met een gemiddelde waarde berekend door SPSS. Uitbijters zijn bekeken door frequenties uit te draaien en te kijken of een aantal antwoorden heel ver van de antwoorden van de andere leerlingen afzitten. Er zijn vier leerlingen die een score hebben op de schaal van alcoholgebruik van 40 en vijf leerlingen een score van 60. Een score van 60 betekent dat de leerlingen hebben aangegeven elke weekenddag 20 glazen of meer drinken (20 alcoholische drankjes x 3 weekenddagen=60). Aangezien 40 nog enigszins in de buurt lag van andere antwoorden (acht leerlingen hadden een score van 34) zijn deze in de dataset gelaten. De vijf leerlingen met een score op alcoholgebruik van 60 hadden zijn handmatig verwijderd.

De variance inflation factor (VIF) bedraagt 1 (<10) bij de onafhankelijke variabelen regels, mate van steun, monitoring en communicatie alcohol. Er is dus geen sprake van multicollineariteit. Na het onderzoeken van uitbijters werd één case binnen de variabele communicatie alcohol verwijderd, omdat deze case een onmogelijke waarde had (35,67).

Statistische analyses

Om te onderzoeken of enerzijds mate van steun en anderzijds mate van monitoring binnen een gezin de relatie tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik van adolescenten modereren zijn regressie-analyses uitgevoerd. Eerst werd de directe relatie tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik onderzocht.

Omdat er interactie-effecten gemeten zijn, zijn de onafhankelijke variabelen communicatie, regels, steun en communicatie gestandaardiseerd. Vervolgens zijn interactievariabelen toegevoegd door deze apart aan te maken. Deze interactievariabelen zijn: regels_alcohol*mate_steun, communicatie_alcohol*mate_steun, regels_alcohol*monitoring en communicatie_alcohol*monitoring. Vervolgens zijn deze toegevoegd in de regressie-analyses, om het moderatie-effect van steun en monitoring op de relatie tussen regels en communicatie op alcoholgebruik van adolescenten te onderzoeken. Er is gecontroleerd voor de variabele leeftijd, omdat leeftijd een grote invloed kan hebben zowel op de afhankelijke als onafhankelijke variabelen. Voor de data-analyse is SPSS 18.0 gebruikt.

Resultaten

Beschrijvende statistiek

In tabel 1 is te zien dat voor alle onafhankelijke variabelen gemiddeld hoge scores zijn (regels, communicatie, monitoring en mate van steun). Ook is te zien dat het alcoholgebruik in de steekproef gemiddeld niet erg hoog ligt, maar dat er wel een redelijk grote standaardafwijking is.

Tabel 1. Beschrijvende statistiek van sociaal-demografische, onafhankelijke variabelen en afhankelijke variabele

		N	M	SD	Min.	Max.
Sociaal-demografisch						
<i>Leeftijd</i>	Jongen	1405	13.59	1.22	11	16
	Meisje	1541	13.68	1.24	11	16
	Totaal	2946	13.64	1.23	11	16
Onafhankelijke variabelen						
<i>Regels</i>		2946	4.29	.67	1	5
<i>Communicatie</i>		2946	4.31	.62	1	4
<i>Monitoring</i>		2946	4.07	.81	1	5
<i>Steun</i>		2946	4.34	.57	1.5	5
Afhankelijke variabele						
<i>Alcoholgebruik adolescent (weekend)</i>		2946	1.47	4.22	0	40

Invloed van monitoring en steun op het verband tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik adolescenten

In tabel 2 is te zien dat de controlevariabele leeftijd in beide modellen een significant positief verband houdt met alcoholgebruik van adolescenten. Dit betekent dat naarmate de adolescenten ouder worden ze meer alcohol drinken in het weekend. Model 1 (tabel 2) toont significante negatieve hoofdeffecten van regels, communicatie, steun en monitoring op het alcoholgebruik van adolescenten. Wanneer ouders meer regels stellen of beter communiceren over alcohol drinken kinderen significant minder alcohol in het weekend. Kortom, wanneer ouders meer alcoholspecifieke opvoeding praktiseren, drinken kinderen significant minder alcohol in het weekend. Het model inclusief de interactievariabelen (model 2, tabel 2) is significant verbeterd ten opzichte van het model zonder de interactievariabelen ($\Delta R^2=.008$, $p<.01$). Het betreft echter een kleine verbetering. Mate van steun heeft een modererend effect op het verband tussen alcoholspecifieke regels en alcoholgebruik van adolescenten ($\beta=.074$, $p<.01$). Monitoring heeft een modererend effect op het verband tussen communicatie over alcohol en alcoholgebruik van adolescenten ($\beta=.034$, $p<.05$). Dit houdt in dat het effect van het stellen van regels op alcoholgebruik van adolescenten afhangt van de ervaren mate van steun binnen een gezin, en dat het effect van communicatie over alcohol op alcoholgebruik van adolescenten afhangt van de mate van monitoring binnen een gezin. Het interactie-effect van steun op het verband tussen regels en alcoholgebruik is sterker dan het interactie-effect van monitoring op het verband tussen communicatie en alcoholgebruik (tabel 2). Er is geen sprake van een moderatie-effect voor steun op het verband tussen communicatie over alcohol en alcoholgebruik en voor monitoring op het verband tussen alcoholspecifieke regels en alcoholgebruik van adolescenten.

Tabel 2. Gestandaardiseerde regressie-coëfficiënten (bèta's) van regressie-analyses met de controlevariabele leeftijd, onafhankelijke variabelen, en de interactievariabelen op alcoholgebruik adolescent

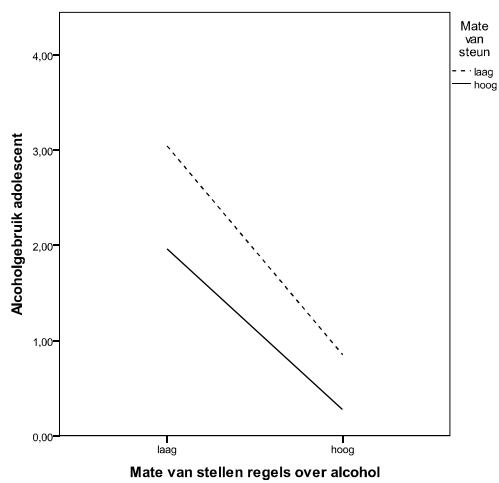
		Bèta	ΔR^2	<i>P</i>
Model 1	Leeftijd	.244**		.000
	Regels	-.249**		.000
	Communicatie	-.107**		.000
	Steun	-.064**		.000
	Monitoring	-.045**		.008
			.078**	.000
Model 2	Leeftijd	.247**		.000
	Regels	-.244**		.000
	Communicatie	-.102**		.000
	Steun	-.061**		.000
	Monitoring	-.041**		.015
	Regels*steun	.074**		.000
	Regels*monitoring	.008		.619
	Communicatie*steun	.026		.120
	Communicatie*monitoring	.034*		.044
			.008**	.000

Noot. * = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$

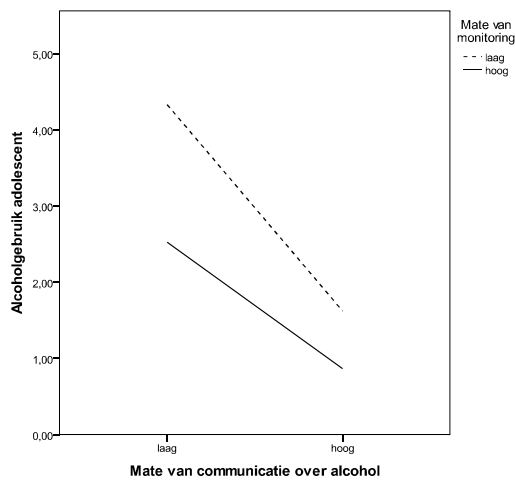
Om de richting te bepalen van de moderatie-effecten van steun op het effect van regels op alcoholgebruik en monitoring op het effect van communicatie op alcoholgebruik zijn interactieplots gemaakt (figuur 1 en 2). In figuur 1 is te zien dat de mate van het stellen van regels een negatief effect heeft op het alcoholgebruik van adolescenten maar dat dit effect sterker is voor kinderen die een lage mate van steun ervaren dan kinderen die een hoge mate van steun ervaren. De risicofactoren versterken elkaar dus want bij een lage mate van steun is te zien dat kinderen extra hoog scoren op alcoholgebruik wanneer er weinig regels worden

gesteld. Figuur 2 laat zien dat het effect van communicatie op alcoholgebruik bij adolescenten sterker lijkt te zijn voor kinderen die een lage mate van monitoring ervaren dan voor kinderen die een hoge mate van monitoring ervaren. Ook hier versterken de twee risicofactoren elkaar; bij een lage mate van monitoring scoren de kinderen extra hoog op alcoholgebruik wanneer daarbij kwalitatief minder goed wordt gecommuniceerd over alcohol. Uitspraken over deze uitkomsten moeten echter voorzichtig worden gedaan, aangezien de verschillen niet heel erg groot zijn.

Figuur 1. *Interactie-effect mate van steun op de relatie tussen regels en alcoholgebruik adolescent*

Figuur 2. *Interactie-effect van mate van monitoring op de relatie tussen communicatie en alcoholgebruik adolescent*

Conclusies

Het doel van deze studie was de relaties tussen alcoholspecifieke regels en communicatie op het alcoholgebruik van adolescenten te onderzoeken, en te bekijken of deze relaties worden beïnvloed door de mate van steun en monitoring binnen een gezin. In dit onderzoek zijn negatieve hoofdeffecten gevonden voor alcoholspecifieke opvoeding (communicatie en regels over alcohol) op het alcoholgebruik van adolescenten. De hypothese dat alcoholspecifieke opvoeding een negatief verband heeft met alcoholgebruik van adolescenten kan hiermee worden bevestigd. Wanneer ouders veel regels stellen over alcoholgebruik en kwalitatief goede communicatie onderhouden met hun kinderen over alcohol, drinken hun kinderen minder alcohol in het weekend.

De verwachte moderatie-effecten van steun en monitoring op het verband tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik van adolescenten zijn deels uitgekomen. Van de vier onderzochte interactie-effecten bleken er twee significant. Mate van steun is een moderator op het negatieve verband tussen regels en alcoholgebruik van adolescenten en monitoring is een moderator op het negatieve verband tussen communicatie en alcoholgebruik van adolescenten. Het negatieve verband tussen regels en alcoholgebruik van adolescenten is echter sterker voor kinderen die een lage mate van steun ervaren dan voor kinderen die een hoge mate van steun ervaren. Het negatieve verband tussen communicatie en alcoholgebruik bij adolescenten is sterker voor kinderen die een lage mate van monitoring ervaren dan voor kinderen die een hoge mate van monitoring ervaren. De verwachting dat een hoge mate van steun en een hoge mate van monitoring het negatieve verband tussen alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik van adolescenten zou versterken is niet uitgekomen. De uitkomsten laten juist een versterking van risicofactoren zien. Wanneer de kinderen een lage mate van steun ervaren scoren ze extra hoog op alcoholgebruik wanneer daarbij weinig alcoholspecifieke regels worden gesteld. Wanneer de kinderen een lage mate van monitoring ervaren scoren ze extra hoog op alcoholgebruik wanneer daarbij kwalitatief minder goed wordt gecommuniceerd over alcohol.

Discussie

In overeenstemming met studies van Spijkerman et al. (2008) en Van der Vorst et al. (2005; 2006, 2010) is een sterk significant negatief verband gevonden tussen het gebruik van strenge regels van ouders en het alcoholgebruik van hun kinderen. Wanneer ouders strenge regels

stellen over dat ze bijvoorbeeld niet mogen drinken vóór een bepaalde leeftijd nemen zij deze regels op in hun normen en waarden over alcohol wat hen vervolgens afhoudt van alcoholgebruik. Studies over regels en alcoholgebruik lieten verder zien dat alcoholspecifieke regels effectiever zijn als het gaat om het preventief voorkomen van beginnen met drinken, en minder effectief zijn in het verminderen van drinken in de midden en late adolescentie (Van der Vorst et al., 2006; 2007).

Ook is een negatief verband gevonden voor kwaliteit van communicatie over alcoholgebruik en alcoholgebruik van adolescenten. Kwalitatief goed communiceren over alcohol vergroot de mogelijkheid dat ouders hun kinderen kunnen beschermen tegen betrokkenheid met alcohol en zo kan de alcoholconsumptie verminderen (Rueter et al., 1999, Spijkerman et al., 2008). Ook kan opgedane kennis over de negatieve gevolgen van alcohol tijdens deze gesprekken ervoor zorgen dat adolescenten vaker van alcohol af zullen blijven.

Verder is in deze studie een moderatie-effect gevonden voor de mate van steun op het negatieve verband tussen alcoholspecifieke regels en alcoholgebruik van adolescenten. De risicofactoren lage mate van steun en weinig regels lijken elkaar in dit geval te versterken. In de literatuur komt veelal naar voren dat steun een belangrijke beschermingsfactor kan zijn voor allerlei soorten risicogedrag en middelengebruik (Barnes & Farrel, 1992; Marshall & Chassin, 2000). Een combinatie van weinig steun en weinig strenge regels over alcoholgebruik, zoals het geval is bij het gevonden moderatie-effect, kan een onverschillige opvoedingsstijl worden genoemd. Kenmerkend voor gezinnen met een onverschillige opvoedingsstijl is dat deze weinig warm en weinig strikt zijn (Baumrind, 1991). Verschillende onderzoeken hebben opvoedingsstijlen in verband gebracht met probleemgedrag in de adolescentie. Zo is gebleken dat kinderen van onverschillige ouders minder psychosociaal competent waren en meer vatbaar waren voor drugsgebruik (Baumrind, 1991; Coombs & Landsverk, 1988). Tevens zijn jongeren die hun ouders als onverschillig beschrijven minder volwassen, minder competent en hebben meer problemen (Steinberg, 2001). Een studie die meer directe overeenstemming heeft met uitkomsten van dit onderzoek is afkomstig van Daemen, van der Vorst & Engels (2006). Zij vonden dat een onverschillige opvoedingsstijl bijdraagt aan probleemdrinken en intensief alcoholgebruik van adolescenten. Verklaringen hiervoor kunnen worden gezocht in de weinig ervaren steun (wat kan leiden tot matig of slecht ontwikkelde veerkracht tegen invloeden van peers) weinig controle en het gebrek aan regels die de onverschillige opvoedingsstijl met zich meebrengt (Lamborn, Mounts, Steinberg & Dornbusch, 1991). Het geven van ouderlijke steun speelt een belangrijke rol in de

socialisatie van jongeren door te zorgen voor meer zelfvertrouwen en ontwikkelen positieve persoonlijk karakteristieken om bijvoorbeeld beter om te gaan met invloeden van peers. Adolescenten die lagere niveaus van ouderlijke steun ervaren ontwikkelen deze vaardigheden minder wat kan leiden tot meer beïnvloeding door peers en daardoor mogelijk tot meer alcoholgebruik. In dit onderzoek zijn relaties en invloeden van peers en middelengebruik niet onderzocht, maar het is aannemelijk dat jongeren uit de gebruikte dataset hiermee te maken hebben in het dagelijkse (schoolgaande) leven. De adolescenten ervaren mogelijk veel vrijheid als het gaat om alcoholgebruik wanneer zij weinig regels krijgen opgelegd en weinig steun ervaren van hun ouders. Een combinatie van deze risicofactoren (weinig regels en weinig steun) kan op deze manier leiden tot meer alcoholgebruik bij adolescenten, zoals in dit onderzoek naar voren komt.

Tevens is een moderatie-effect gevonden voor mate van monitoring op het negatieve verband tussen alcoholspecifieke communicatie en alcoholgebruik van adolescenten. Wederom versterken hier twee risicofactoren elkaar als het gaat om alcoholgebruik bij adolescenten; namelijk het ervaren van weinig monitoring en weinig kwalitatief goede communicatie over alcohol. Uit veel onderzoeken is het belang van monitoring naar voren gekomen. Monitoring is een onderdeel van ouderlijke discipline en kan worden beschouwd als een controlemechanisme waarbij ouders gedragingen van hun kinderen actief proberen te achterhalen (Baumrind, 1991; Marshall & Chassin, 2000; Stattin & Kerr, 2000). Ouders zijn zich op deze manier meer bewust van de gedragingen van hun kinderen buitenshuis en kunnen zo ingrijpen wanneer bepaalde grenzen overschreden worden, zoals (overmatig) alcoholgebruik (Dishion & McMahon, 1998; Stattin & Kerr, 2000; Kung & Farrel, 2000). In dit onderzoek komt naar voren dat een gebrek aan ouderlijke monitoring mogelijk leidt tot meer alcoholgebruik van adolescenten. Dit is in overeenstemming met met studies die hebben aangetoond dat weinig monitoring direct verband houdt met meer middelengebruik, zoals alcohol en drugs (Dishion & McMahon, 1998). Ook modereert minder monitoring het verband tussen een hogere peer oriëntatie en deviant gedrag van jongens, omdat deze jongeren meer kans hebben tijd door te brengen met deviante vrienden. Via deze weg hebben de adolescenten ook meer kans op middelengebruik (Barnes & Farrel 1992). Nogmaals; in dit onderzoek is niet gekeken naar mogelijke invloeden van (deviante) peers op middelengebruik, maar het is zeer aannemelijk dat de jongeren uit de dataset wel met invloeden van peers te maken hebben in hun dagelijkse leven op school en daarbuiten. Mogelijk hebben ook zij bij minder monitoring meer kans op omgang met deviante vrienden en middelengebruik, zoals

alcoholgebruik. Volgens dit onderzoek versterken de risicofactoren weinig goede communicatie over alcoholgebruik en weinig monitoring elkaar. Mogelijk ervaren de adolescenten in dit geval wederom teveel vrijheid wat resulteert in meer alcoholgebruik. Wanneer er niet kwalitatief goed wordt gepraat in een gezin over alcoholgebruik kan dit betekenen dat kinderen weinig weten over de negatieve consequenties van alcoholgebruik en zullen dus waarschijnlijk sneller (meer) drinken. Wanneer er daarbij ook weinig monitoring wordt gebruikt weten ouders minder over de gedragingen van hun kinderen buitenshuis (met bijvoorbeeld vrienden) en kunnen dan ook niet ingrijpen wanneer er bijvoorbeeld (veel) alcohol gedronken wordt. Zo kan de kans op meer alcoholgebruik worden vergroot.

Beperkingen en implicaties voor toekomstig onderzoek

Eén van de grootste beperkingen van huidig onderzoek is dat de data zijn verzameld door gebruik te maken van zelfrapportage. Sociaal-wenselijke antwoorden, onvolledige of niet serieuze antwoorden zijn hiermee moeilijk tot niet te omzeilen. Verder is het onderzoek cross-sectioneel waardoor alleen over verbanden tussen variabelen kan worden gesproken en niet over causaliteit. De richting van het verband is bij cross-sectioneel onderzoek niet met zekerheid vast te stellen, hiervoor is (toekomstig) longitudinaal onderzoek nodig. Er kan in het huidige onderzoek niet volledig worden vastgesteld dat ouders meer alcoholspecifieke communicatie en regels gaan toepassen om preventieve redenen. Mogelijk passen ouders juist meer communicatie en regels toe als hun kind al alcohol nuttigt, en willen ze op deze manier overmatig alcoholgebruik voorkomen. Kortom: ouderlijk opvoedgedrag kan kinderen beïnvloeden, maar kinderen beïnvloeden mogelijk ook het opvoedgedrag van hun ouders.

Omdat de twee andere verwachte moderatie-effecten niet zijn gevonden, tast dit de robuustheid van de moderatie-effecten die wel zijn gevonden aan. Mate van steun en monitoring binnen een gezin zijn dus niet altijd van invloed op de elementen van alcoholspecifieke opvoeding; respectievelijk op kwalitatief goede communicatie en strenge regels over alcoholgebruik. Om deze reden en omdat de moderatie-effecten die wel zijn gevonden klein zijn, moeten de uitkomsten daarom met grote zorgvuldigheid worden behandeld.

Een andere beperking is dat het onderzoek alleen heeft gekeken naar bepaalde opvoedgedragingen zoals alcoholspecifieke opvoeding, steun en monitoring. Invloeden van vrienden, klasgenoten en andere mensen om de kinderen heen zijn zeer groot, zeker naarmate

de kinderen ouder worden en los komen van hun ouders. Andere interessante onderwerpen als attitudes van ouders over alcohol zouden in vervolgonderzoek ook onder alcoholspecifieke opvoeding kunnen worden meegenomen. Sekseverschillen en het effect daarvan op alcoholspecifieke opvoeding en alcoholgebruik is ook een interessant onderzoeksonderwerp.

Verder zijn in het huidige onderzoek verschillende vragen gesteld aan kinderen en hun ouders. Zo zijn aan kinderen de vragen gesteld over monitoring en steun en aan de ouders de vragen betreffende alcoholspecifieke communicatie en het stellen van regels. Uit onderzoek is echter gebleken dat kinderen het stellen van regels en communicatie anders ervaren dan hun ouders (Van der Vorst et al., 2005). Ouders denken bijvoorbeeld dat ze vaker communiceren dan hun kinderen dat denken. Het is dus voor vervolgonderzoek belangrijk de verschillende zienswijzen van alcoholspecifieke opvoeding van ouders en kinderen te kennen, bijvoorbeeld door de antwoorden op deze vragen te vergelijken. Verder kan worden onderzocht hoe ouders hun regels in werking stellen en hoe kinderen dit assimileren en of/hoe ze er gebruik van maken binnens- en buitenshuis.

De bevindingen in dit onderzoek hebben de ideeën over de consequenties van ouderlijke monitoring en steun uitgebreid voor verschillende vormen van alcoholspecifieke opvoeding. Het is belangrijk dat ouders weten wat hun invloed is en dat ze de noodzaak inzien van het stellen van regels en het goed communiceren over alcoholgebruik. Ook het geven van voldoende steun en monitoring is daarbij van belang. Preventieprogramma's voor alcoholgebruik kunnen zich erop richten dat ouders die weinig regels stellen over alcoholgebruik de mate van steun aan hun kinderen verhogen. Zo kan het versterkende effect van weinig regels en weinig steun op alcoholgebruik van adolescenten mogelijk worden verkleind. Tevens zouden ouders wanneer er weinig kwalitatief goede gesprekken worden gevoerd over alcoholgebruik, meer monitoring moeten toepassen. Zo kan het versterkende effect van weinig communicatie over alcoholgebruik met het ervaren van weinig monitoring op alcoholgebruik van adolescenten mogelijk worden verkleind. Dat ouders weten dat ze invloed kunnen hebben op het alcoholgebruik van hun kinderen en daar ook wat mee doen, is belangrijk aangezien kinderen die op jongere leeftijd beginnen met drinken en redelijk veel drinken later een grotere kans hebben op alcoholproblemen (Koning et al., 2010).

Referenties

- Barnes, G.M. & Farrel, M.P. (1992). Parental Support and Control as Predictors of Adolescent Drinking, Delinquency, and Related Problem Behaviors. *Journal of marriage and family*, 54, 763-776.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of early adolescence*, 11, 56-95.
- Coombs, R.H., & Landverk, J. (1988). Parenting styles and substance use during childhood and adolescence. *Journal of marriage and the family*, 50, 473-482.
- Daemen, C., Van der Vorst, H., Engels, R. (2006). Opvoedingsstijlen, ouderlijke alcoholgebruik en alcoholgebruik van adolescenten: een longitudinale studie. *Pedagogiek*, 26, 192-208.
- Dishion, T.J., Kiesner, J. & Poulin, F. (2010). Adolescent substance use with friends: moderating and mediating effects of parental monitoring and peer activity contexts. *Merril-Palmer quarterly*, 56, 529-556.
- Dishion, T.J., McMahon, R.J. (1998). Parental monitoring and the prevention of child and adolescent problem behavior: a conceptual and empirical formulation. *Clinical child and family psychology review*, 1, 61-75.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: adolescent-parent relationships in retrospect and prospect. *Journal of research on adolescence*, 11, 1-20.
- Ennet, S.T., Bauman, K.E., Foshee, V.A. (2001). Parent-Child Communication About Adolescent Tobacco and Alcohol Use: What Do Parents Say and Does It Affect Youth Behavior? *Journal of marriage and the family*, 63, 48-63.
- Kochanska, G. (1995). Children's temperament, mothers' discipline, and security of attachment: multiple pathways to emerging internalization. *Child development*, 66, 597-615.
- Koning, I.M., Engels, R.C.M.E., Verdurmen, J.E.E., Vollebergh, W.A.M. (2010). Alcohol-specific socialization practices and alcohol use in Dutch early adolescents. *Journal of adolescence*, 33, 93-100.
- Kung, E.M. & Farrell, A.D. (2000). The role of parents and peers in early adolescent substance use: an examination of mediating and moderating effect. *Journal of child and family studies*, 9, 509-528.
- Lamborn, S.D., Mounts, N.S., Steinberg, L., & Dornbusch, S.M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Marshall, M.P., & Chassin, L. (2000). Peer influence on adolescent alcohol use: the moderating role of parental support and discipline. *Applied developmental science*, 4, 80-88.
- Miller-Day, M.A. (2008). Parent-adolescent communication about alcohol, tobacco and other drug use. *Journal of adolescent research*, 17, 604-616.
- Newman, K., Harrison, L., Dashiff, C. & Davies, S. (2008). Relationships between Parenting Styles and Risk Behaviors in Adolescent Health: an Integrative Literature Review. *Review Latino-am Enfermagem*, 16, 142-150.

- Petrie, J., Bunn, F. & Byrne, G. (2007). Parenting Programmes for Preventing Tobacco, Alcohol or Drugs Misuse in Children <18: a Systematic Review. *Health Education Research*, 22, 177-191.
- Riesch, S.K., Anderson, L.S., & Krueger, H.A. (2006). Parent-child communication processes: preventing children's health-risk behavior. *Journal for specialists in pediatric nursing*, 11, 41-57.
- Rueter, M.A., Conger, R.D., Ramisetty-Mikler, S. (1999) Assessing the benefits of a parenting skills training program: a theoretical approach to predicting direct and moderating effects. *Family relations*, 48, 67-77.
- Ryan, S.M., Jorm, A.F., Lubman, D.I. (2010). Parenting factors associated with reduced adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. *Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 44, 774-784.
- Smetana, J.G., Crean, H.F., Daddis, C., 2002. Family processes and problem behaviors in middle-class African American adolescents. *Journal of research on adolescence*, 12, 275-304.
- Spijkerman, R., Van Den Eijnden, R.J.J.M., Huiberts, A., 2008. Social economical differences in alcohol-specific parenting practices and adolescents drinking patterns. *European addiction Research*, 14, 26-37.
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: a reinterpretation. *Child development*, 71, 1072-1085.
- Urberg, K., Goldstein, M.S., Toro, P.A. (2005). Supportive relationships as a moderator on the effects of parent and peer drinking on adolescent drinking. *Journal of research on adolescence*, 15, 1-19.
- Van Dorsselaer, S., De Looze, M., Vermeulen-Smit, E., De Roos, S., Verdurmen, J., Ter Bogt, T., Vollebergh, W. (2010). HBSC 2009. Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Van der Vorst, H., Engels, R.C.M.E., Meeus, W. (2005). The role of alcohol-specific socialization in adolescents drinking behaviour. *Addiction*, 100, 1464-1477.
- Van der Vorst, H., Engels, R.C.M.E., Meeus, W., Dekovic, M. (2006). The impact of alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use on adolescents' drinking behavior. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47, 1299-1306.
- Van der Vorst, H., Burk, W.J., Engels, R.C.M.E. (2010). The role of parental alcohol-specific communication in early adolescents' alcohol use. *Drug and alcohol dependence*, 111, 183-190.